

УДК 327 (477)

*Бондаренко О. І., к.психол.н., доцент кафедри
міжнародної інформації та країнознавства
Хмельницького національного університету
(Україна, м. Хмельницький)*

Аналіз організації громадянського суспільства в Україні

*Роботу виконано на кафедрі
міжнародної інформації та країнознавства ХНУ*

В статті проаналізовано стан організації громадянського суспільства в Україні. На основі аналізу складових індексу сталості НГО України розроблена когнітивна модель організації громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, індекс сталості НГО, якість державного управління в країнах світу.

Bondarenko O.I. The Analysis of Civil Society In Ukraine. In the article the state of civil society in Ukraine was analyzed. The cognitive model of civil society in Ukraine was worked out on the basis of the components analysis of the Ukraine NGO Sustainability Index.

Key words: civil society, NGO Sustainability Index, the governance quality in the world.

Додавання міжнародним відносинам цивілізованого характеру передбачає надання цивілізованого характеру державам. Тому держава повинна надати своїм громадянам можливості на правовий захист, підвищення добробуту, можливість вільного розвитку та безпеку. Найкращим прикладом побудови такого суспільства для України є ЄС. Україна прагне до інтеграції з ЄС. Інтеграція дозволяє більшою мірою об'єднувати ресурси національних держав і регламентувати міждержавні відносини, ніж це було б можливо просто в рамках співробітництва. Об'єднанні країни регіону мають можливість спільного сталого розвитку, що без побудови громадянського суспільства не можливо.

Утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку України визначено одним із напрямків її внутрішньої політики відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р.

У країнах розвинутої демократії громадянське суспільство виступає рівноправним партнером держави у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних і політичних завдань. Визнаючи роль громадянського суспільства, країни розвинутої демократії системно залучають громадян та їх об'єднання до формування та реалізації державної політики в усіх сферах. Відмова від комунікації із громадським сектором і його

відсторонення від формування політики перетворює громадський сектор на альтернативу та конкурента владного сектору і у соціальній, і у політичній сферах, негативно впливає на рівень підтримки владних інститутів з боку населення, підриває легітимність публічних рішень та знижує готовність населення до їх виконання.

Метою дослідження є аналіз стану розвитку громадянського суспільства в Україні. Для наочності аналізу стану показників розвитку громадянського суспільства в Україні необхідно порівняти їх з показниками країн ЄС та розробити когнітивну модель організації громадянського суспільства в Україні.

Попередній аналіз показників організації громадянського суспільства в країнах ЄС та Україні показав, що серед країн ЄС можна виділити країни, які у своєму розвитку далеко відірвалися вперед від інших країн ЄС. В основному це країни «старої демократії». Країни «молодої демократії» сильно відстають не тільки від перших, але і від країн, які мають середні значення. Україна ж відстає від останньої групи країн ЄС за цими показниками. Тому доцільно подальший аналіз проводити у порівнянні України з країнами «молодої демократії».

Як показала ситуація, що склалася на кінець 2013 р. та початок 2014 р., Україна має проблеми в політичній сфері. Це підтверджується результатами дослідження аналітиків Світового банку щодо якості державного управління в країнах світу. Оцінка ефективності державної діяльності здійснюється за шістьма напрямками: врахування думки населення і підзвітність державних органів; політична стабільність і відсутність насильства; ефективність роботи уряду; якість законодавства; верховенство закону; стримування корупції.

За цими показниками Україна має від'ємні значення, що

дає підстави визнати низьку якість державного управління. За індексом розвитку демократії в Україні був встановлений гібридний режим. Підтверджують інформацію про недостатню ефективність державного управління в Україні і результати дослідження економічної свободи, яке проводиться американським дослідницьким центром The Heritage Foundation.

Згідно проаналізованих даних найвищий індекс сприятливого середовища для організації громадянського суспільства у Данії, Нідерландах, Люксембурзі, Австрії, Великобританії, Бельгії, Естонії, Франції. Україна займала у 2012 році 46 місце з 109 країн світу, відстаючи від країн Східної Європи на 5 позицій.

Таблиця 1

Порівняння якості державного управління країн ЄС та України, 2012 р. [1]

Країни	Право голосу та підзвітність	Політична стабільність	Ефективність роботи уряду	Якість регулювання	Верховенство права	Боротьба з корупцією	Індекс демократії [2]	Рівень розвитку демократії [2]
Швеція	1,71	1,16	1,94	1,89	1,93	2,21	9,73	Повна
Португалія	0,99	0,75	1,03	0,81	1,04	0,93	7,92	Недостатня
Франція	1,22	0,55	1,33	1,11	1,43	1,42	7,88	Недостатня
Словенія	0,98	0,92	1,02	0,61	0,98	0,81	7,88	Недостатня
Естонія	1,09	0,6	0,96	1,4	1,13	0,98	7,61	Недостатня
Словаччина	0,96	1,06	0,83	1,03	0,46	0,07	7,35	Недостатня
Латвія	0,74	0,43	0,83	1	0,76	0,15	7,24	Недостатня
Польща	1,06	1,03	0,66	0,96	0,74	0,59	7,12	Недостатня

Литва	0,91	0,75	0,83	1,1	0,81	0,31	7,05	Недостатня
Угорщина	0,72	0,67	0,62	0,97	0,6	0,28	6,96	Недостатня
Болгарія	0,38	0,33	0,14	0,54	-0,12	-0,24	6,72	Недостатня
Румунія	0,3	0,07	-0,31	0,54	0,02	-0,27	6,54	Недостатня
Україна	-0,29	-0,1	-0,58	-0,61	-0,79	-1,03	5,91	Гібридний режим

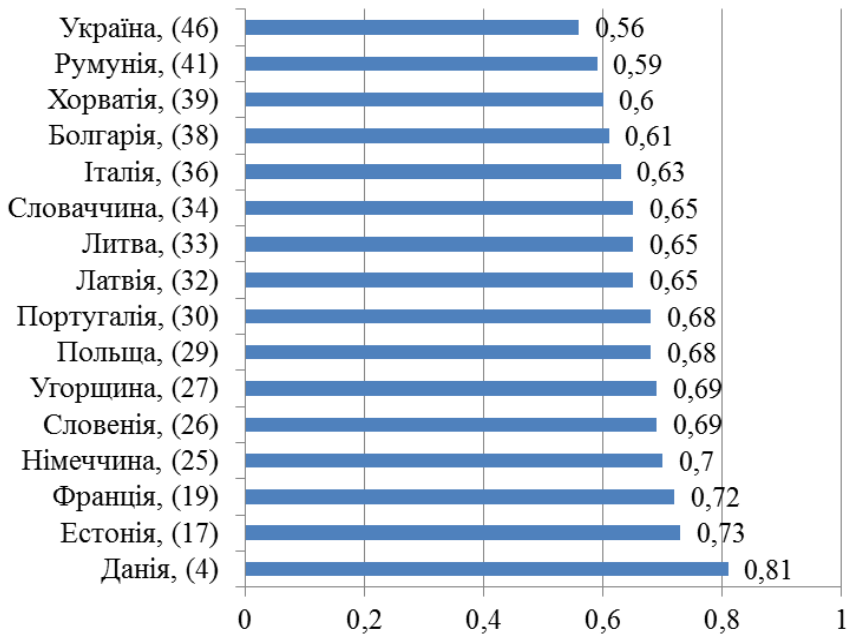

Рис. 1. Індекс сприятливого середовища для організації громадянського суспільства [3]

Відповідно до рейтингів Індексу стійкості НГО Агентства США (USAID NGO sustainability Index) з міжнародного розвитку

показники розвитку громадянського суспільства в Україні протягом періоду незалежності поступово поліпшувалися, з 2008 р. до 2012 р. не показували позитивної динаміки, але зберігали певну стабільність на досягнутому рівні. Вони є кращими, ніж в інших пострадянських країнах, натомість суттєво відстають від показників країн Балтії та країн Вишеградської групи, випереджають Словенію і знаходяться на рівні Румунії.

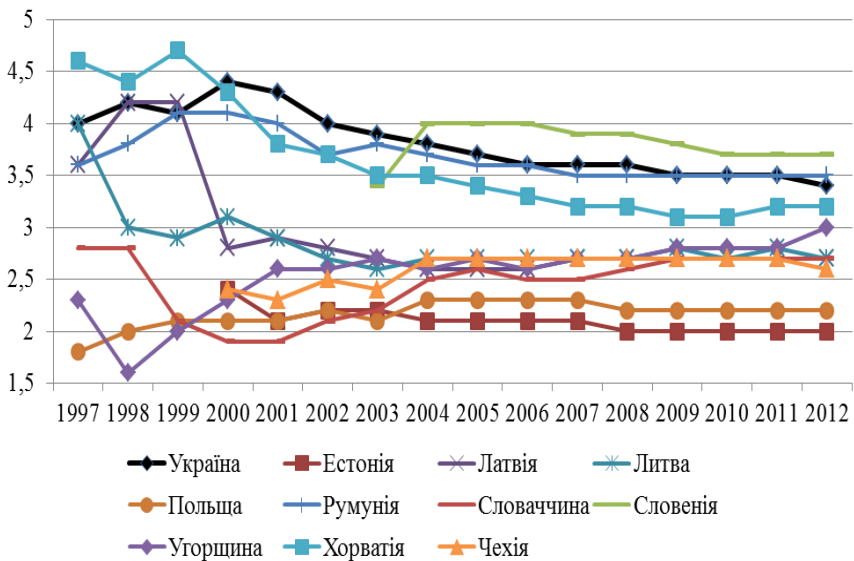

Рис. 2. Динаміка індексу сталості НГО України та країн ЄС за 1997-2012 роки [4]

Для визначення вказаного рейтингу розвитку громадянського суспільства експерти беруть до уваги кількісне зростання неурядових організацій України (НУО), їхню

організаційну спроможність та фінансову стабільність, правове та політичне оточення, в якому вони функціонують, розвиток незалежних професійних спілок, рівень участі груп захисту інтересів у політичному процесі. Показники Індексу сталості НГО, розрахованого Агентством США з міжнародного розвитку за 2012 р., представлені в таблиці 2. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні оцінено у 3,4 бали (за шкалою від 1 до 7, де поріг консолідації складає 3 бали). Найслабшими складниками сталості НУО є фінансова життєздатність (4,3 бала) та їх сприйняття громадськістю (3,6 бала), що є на рівні Румунії та Словенії і найгіршими у представленій групі країн ЄС, а найсильнішими – Кампанія громадського представництва (2,5 бала) та надання послуг (3,3 бала), за яким вже навіть перейшли поріг консолідованої демократії та випереджаючи Румунію, Угорщину, Хорватію та Словенію.

Для визначення факторів, що впливають на організацію громадянського суспільства в Україні, проведене когнітивне моделювання (метод автоматизованого когнітивного моделювання розроблений Малигіним О.В., ХНУ). Для чого були визначені наступні керуючі фактори: організація громадського суспільства, ефективність уряду, державне фінансування, підтримка приватного сектору, суспільна підтримка, вплив міжнародних НУО, фінансування міжнародними організаціями та фондами.

Таблиця 2

Індекс сталості НГО України та країн ЄС у 2012 р. [5]

Країна	Правове середовище	Організаційна спроможність	Фінансова життєздатність	Кампанія громадського представництва	Послуги	Інфраструктура	Ставлення з боку громадськості	Індекс сталості НГО
Україна	3,5	3,4	4,3	2,5	3,3	3,4	3,6	3,4
Естонія	1,7	2,3	2,4	1,8	2,3	1,6	1,9	2
Латвія	2,3	3	3,4	2,1	2,5	2,4	3,2	2,7
Польща	2,2	2,6	2,8	1,6	2,2	1,6	2,2	2,2
Румунія	3,6	3,5	4,3	3,4	3,1	3,2	3,6	3,5
Угорщина	2,2	3,2	3,7	3,3	2,9	2,5	3,3	3
Чехія	2,8	3	3,2	2,1	2,4	2,7	2,3	2,6
Хорватія	3	3,1	4,3	3,1	3,2	2,7	3	3,2
Словенія	3,3	3,8	4,5	3,6	3,4	3,6	3,6	3,7
Словацьчина	2,8	3	3,5	2,4	2,6	2,4	2,5	2,7

Як видно з рисунку 3.3, усі фактори системи є дестабілізуючими, за винятком фактору «Підтримка приватного сектору», значення якого є незначним, що говорить про малу роль приватного сектору в розвитку громадянського суспільства в Україні. Найбільш впливовим фактором системи є «Вплив

міжнародних НУО», на підставі чого можна стверджувати, що громадське суспільство в Україні розвивається завдяки впливу міжнародних організацій. Практично такий самий вплив мають фактори «Організація громадянського суспільства» та «Фінансування міжнародними організаціями та фондами». Значення цільового фактору «Організації громадянського суспільства в Україні» і говорить про те, що громадське суспільство активно розвивається. Значення фактору «Фінансування міжнародними організаціями та фондами» говорить про те, що організації громадянського суспільства в основному розвиваються за рахунок не просто недержавних, а зовнішніх дотацій. При чому зовнішній вплив значно більший ніж з боку громадськості України.

Рис.3. Значення узагальнених коефіцієнтів зворотного зв'язку організації громадянського суспільства в Україні в когнітивній моделі

Якісний аналіз впливу керуючих факторів на цільовий «Організація громадянського суспільства в Україні» показав, що цільовий посилюється всіма факторами системи, що вказує на активний розвиток та становлення такого явища як організація громадського суспільства. Найбільший та основний вплив має фактор «Фінансування міжнародними організаціями та фондами», тобто даний фактор в першу чергу забезпечує посилення фактору «Організації громадянського суспільства».

Для прогнозування розвитку впливу керуючих факторів на цільовий «Організація громадянського суспільства в Україні», застосовано сценарний підхід. За першим сценарієм, одиничний імпульс подавався до фактору «Суспільна підтримка» - вкладення ресурсу у взаємодію з суспільством. За цим сценарієм факто «Організація громадянського суспільства» посиляться на 19,3%. За другим сценарієм, одиничний імпульс подавався до фактору «Вплив міжнародних НУО» - розвиток взаємодії з міжнародними НУО. В цьому випадку цільовий фактор системи посиляться на 36,8%. За третім сценарієм, імпульс подавався до «Фінансування міжнародними організаціями та фондами» - вкладення ресурсу в участь у конкурсах та програмах на отримання грантів, що організуються міжнародними організаціями та фондами. Тоді цільовий фактор посилюється на 87,6%.

Отже, за загальною оцінкою громадянське суспільство України характеризується як перехідне та неконсолідоване, тобто таке, що не досягло рівня країн розвиненої демократії та зберігає ризик погіршення показників сталості НГО. Когнітивне моделювання організації громадянського суспільства в Україні,

показало, що в першу чергу розвитку громадянського суспільства сприяє фінансування з боку міжнародних організацій та фондів.

Джерела:

1. The Worldwide Governance Indicators, 2013 Update. Aggregate Indicators of Governance 1996-2012. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.govindicators.org>

2. Індекс демократії [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/democracy-index/info>

3. Enabling Environment Index ranking. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://reliefweb.int/report/world/civicus%E2%80%99-2013-enabling-environment-index>

4. Індекс стійкості НГО Агентства США з міжнародного розвитку. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/2012CSOSI_0.pdf

5. Індекс стійкості НГО Агентства США з міжнародного розвитку. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/2012CSOSI_0.pdf